

וידוייו של רוסו

ספרו הוויכוח הקלאסי לרוסו הידוע במקורה הצרפתי בשם Les Confessions (1782) שנחשב לאחת היצירות המפורסמות של המאה ה-18 יש בו מאבני היסוד שיתין של ההשכלה האירופית, עם כל מגרעותיו, ועולה לאין שיעור על קודמו בעולם בעתיק: "ספר וידוי לאב-גוסטינגוס הקדוש" (מאבות הכנסייה הנוצרית 354-430; תורגם לעברית ע"י המיסיונר לברטוב, לונדון, תרס"ד). כאן ההיגיון והוגה מפורסם להכות "על חטא" בפרהסייה וידוייו השפיע גם על בן תקופתו, שלמה מיימון, שהתוודה אף הוא בספרו חינוך (תורגם עברית פעמיים), וכן על "חטאות נעורים" לליליבלום.

לרוסו נודעת חשיבות יתירה בספרו חנו כאבני תורתו, השיבה אל הטבע ו"שכן הכול יפה, שעה שיוצא מתחת ידי הבורא; הכול מתקלקל בידיו של האדם". מישנה זו השפיעה על בית מדרשו של א"ד גורדון ואחרים. לפיכך ניחתו במקצת את הדיבור על הרקע של עליו גוצרו וידוייו של רוסו.

מבשריו
תורת ההכרה של הפילוסוף הצרפתי דקארט (קארטזיוס, 1596-1650), אבי הפילוסופיה החדשה -

משעקר האב מגיניבה מטר את הניצור לקרובים רחוקים לטיפול ולחינוך. לא היה תלמודו סדור בידו ובמשך הזמן מסרוהו קרוביו לאומן לשם לימוד מקצוע. רוסו בשוליתו ראה עצמו כנחות-דרגה ולא השכיל בשום מקצוע. נפשו הרגשנית נהתה אחרי "בליעת" ספרים, והמלאכה היתה עליו למעמסה ולשיעמום. לסוף פקעה סבלנותו בעט במיטיביו, עזב צירימולדו. חזר ויצא בגיל 16 אל "העולם הגדול". יצא - ללא מקצוע מפרנס, משולל-אמצעים וללא כל סעד ועזר מטעם קרובים וידידים.

משעקר האב מגיניבה מטר את הניצור לקרובים רחוקים לטיפול ולחינוך. לא היה תלמודו סדור בידו ובמשך הזמן מסרוהו קרוביו לאומן לשם לימוד מקצוע. רוסו בשוליתו ראה עצמו כנחות-דרגה ולא השכיל בשום מקצוע. נפשו הרגשנית נהתה אחרי "בליעת" ספרים, והמלאכה היתה עליו למעמסה ולשיעמום. לסוף פקעה סבלנותו בעט במיטיביו, עזב צירימולדו. חזר ויצא בגיל 16 אל "העולם הגדול". יצא - ללא מקצוע מפרנס, משולל-אמצעים וללא כל סעד ועזר מטעם קרובים וידידים.

עייף ויגע סר בנדודיו לבית-כומר קאטולי, ובהשפעתו זנח את הדת הפרוטסטנטית וקיבל את הקאטולית. בהמלצתו של כוהן זה נתקבל בבית גב' ואכס, גרושה, "עליוה", אך אדוני קה, כביכול, במצוות הפולחן הקאטולי. מבאי-ביתה בני כל המעמדות: סופרים, אמנים, פרחי כמרים, מאמינים ואפיקורסים, חגרנים ואצילים ועד. מארחתו הבחינה בכוחותיו הספריים של הטירוף, קירבתו והיתה לו אפיואהובה גם יחד. שאיפתו לנוי ולחירות וחוסר-מעש, אהבתו לטבע ולרגשות טבעיים, באו כאן על כור. פוקה, באכסניה חפשית זו בא במגע עם נציגי החברה הצרפתית העליונה, מכל מקום רוחו המסורבלת לא ידעה מנוח, וכמה פעמים יצא את בית מטייבתו על-מנת לחיות חיים עצמאיים. שימש סוכן מיסחרי, משרת, שער, מחנך, מזכיר, לבלר, וזמן מה עשה אף באולפן לכמרים, אף שקד הרבה על המומיקה, והקדיש זמן רב גם להעמקת השכלתו. באותה תקופה הביג קימעה על אי-השקט הפנימי שבי נפשו וקרא גם בכתבי לייבניץ, לוק, קאפלאר, ניוטון ועוד.

באותם הימים ניתק חרצובות-המור סרו-הנימוס ועשה הרבה מעשים מגונים, המפורשים באריהטב בספרו-ידויו, ללא כחל וסרק...

לבסוף הגיע, 1741, לפאריס, והשקע שם. סבל כפן ומחסור. שלח ידו במקצועות שונים, אך ללא הצלחה. באקראי הכיר אשה מגושמת, בורה וריקנית וחי במחיצתה כל ימי חייו. את ילדיו לא גידל ולא חינה, אלא מטרם מתוך לא-איכפתיות לבית יתומים וחול להתעניין בגורלם.

בפאריס התקרב לאישיהרוח בדורו זידרו, גרים דאלמבר, הולבאך ואחרים. בהמלצתם נצטרף לחוג "האנציקלופדיסטים הצרפתיים", והיה בין באי החברה הפאריסאית, מרכז החיים הרוחניים של צרפת בימים ההם. כפור למוסן מקורי ודינאמי עורר תשומת-לב רבה בציבור והיה נערץ על רבים, ואף על פי כן, רוסו, "הנודד הנצחי", היה נודד ותועה גם שם גם בפאריס העליונה והשובבה. ואפילו ברמסו בר-גלגאווה את כל חוקי-המוסר בדליית אמותיו, טלד בריקבונה וצינונותה של החברה הפאריסאית, המהלכת במערי רומיה המוסריים...

הוגה-דעות נרחף
בתקופת פאריס פתח יצירתו הספרותית. האקדמיה בדיון (דיום צרפת) הכריזה, 1749, על פרס בעד מתן תשובה לשאלה: "התקדמות האמנות והמדעים הביאה לשיפור המוסר או לקלקלתו?" בעייה זו נתנה לרוסו שעת-כושר לפורקן מחשבות ורגשות שתססו בקרבו זה עידן-עדינים וחיכו להתפרצות...

מתוך קדחת של יצירה; ניגש לכתיבת התשובה, שהיתה שלילית להי לוטיין, ונקראה: "מסה על המדעים והאמנויות" (1750). לדעתו האדם נברא על ידי הטבע כיצור טוב ומועיל; ואילו התרבות, החברה, המדעים והאמנויות עשוהו רע ואימלל.

רוסו שיקע ביצירת-כבודה זו, את מוחו ולבו. כל ההרהורים והעיונים שהתלבט בהם נמשך שנים, לבשו ארשת ספרותית אמנותית, במבצע רעיוני מקורי. בסיפרון זה בוטאו וגובשו מחשבותיו היסודיות על הניגוד המהותי שבין הטבע להתרבות - ארצות רוסו.

"מסה" זו הוציאה לו מוניטין בין-לילה. קנאים צרילבב היו מונים אותו בגניבה ספרותית...

כעבור כמה שנים פירסם סיפרון שני: "מסה על המקורות ועל העקרונות של אי-השוויון בי נבני אדם" - ואף זה בא כתשובה על מיכרה פרס האקדמיה הנ"ל. זאת הפעם לא זכה בפרס ראשון, ביצירה זו הן לכף-זכות את החברה ותרבותה, אבל אם האנושות מתיימרת למלא את ייעוריה המוסרי, שומה עליה לוותר על הישגי התרבות ולשוב לחיי הפשטות בחיק הטבע.

על קונטרס זה קיטרג קשה בר-פלוגתא שלו וולטייר, שאמר עליו: "בקוראך בספרי רוסו - יעור החי שק לחזור ולחול על ארבע..." להלן, 1758-1762, כתב את ספרו העיקריים: "הילואינה החדשה" (רומאן מסובך גודש סממני מוסר והתפלספות, שיש בו מהדי חזיונותי של רוסו גופני קלוש ברמתו האמנותית, מגמתו לבכר את הטבע והרגש על השכל והתרבות), "האמנה החברתית" (תורגם עברית), שמהארת את

תורת החברה והמדינה שלו ואת "אמיל", המכיל השקפתו על החינוך. שני ספרים אלה - כפי שרוסו מעיד עליהם בספרו-ידויו - היו פרי עיון מעמיק במשך שנים.

אולם, עם הופעת "אמיל", דנו ה-שלטונות בפאריס את החיבור לשריפה והוציאו פקודת-מעצר כלפי מה-ברו. רוסו נמלט לשווייץ, אך גם בגיניבה נידון "אמיל" לשריפה וניתן צו-מעצר על מחברו. רוסו לקח שוב מקל-גודדיו ומצא לו מיקלט מדיני בכפר קטון, באיזור שילטונו של פרידריך השני, מלך פרוסיה. אך גם כאן לא מצא מנוח לכף-רגלו.

מכאן חזר רוסו שוב לפאריס. ומת-פרנס בדוחק מהעקת תווינגינה ה-מחכור והבדידות הגבירו בו את הרמירות והמשטמה לבריות. ואף כאן ממשיך וולטייר להתקיפו ולרודפו. רוסו משיב מלחמה שעה בדרך מקורית: הוא מכנס מסיבות וקורא באזני הקהל קטעים מוידוייו, אך, בפקודת ה-שלטונות, אולץ להפסיק הקראות אלו. לסוף נכמרו רחמיה של גברת אחת והעמידה לרשותו בית באחת מאחורי-זוהי בתחום פאריס, ושם נפטר רוסו ב-1778, גלמוד, שבע תלאות וחרפות. ברם, בימי המהפכה הצרפתית הבי-דולה, שרוסו נחשב כאחן מבשריה, חלקו כבוד רב לרוחם העשוי ללא-חח, וב-1794 הועברה גחיתו לפאריס ונטמנה בפאנטאון, אצל יחיבו הגדול וולטייר, על מצבתו חרות: "פה נח איש הטבע והאמת".

ספר וידוייו
כחייו הפרועים כן ספריו. לא הנחיל מישנה סדורה בעלת מיבנה רעיוני ומדעי עקיב, אין מישנתו מנוסחת כה-לכה. הוא פיצל ופיזר הגיונותיו וה-גיניו העשירים הנפוצים והמקוריים - על ימין ועל שמאל. הילכך, קשה להכניס שיטה במחשבותיו המגובכות ללא-סדר וללא היגיון פנימי. כהכבד והתנצלות לכך אנו שומעים מפי בעל-הדיון עצמו דברים אלו.

אני רוצה ואף אני רוצה במ-שהו בעת ובעונה אחת: אני מרגיש עצמי עבד ואדון גם יחד; אני מכיר ויודע את הטוב ועושה את הרע (!); אני שומע את קול השכל ועם זה אין לי כוח להתנגד לפיתיוני-יצרי, ה-

אני רוצה ואף אני רוצה במ-שהו בעת ובעונה אחת: אני מרגיש עצמי עבד ואדון גם יחד; אני מכיר ויודע את הטוב ועושה את הרע (!); אני שומע את קול השכל ועם זה אין לי כוח להתנגד לפיתיוני-יצרי, ה-

ככל הקשה ביותר לי: הן ההכרה וה-ידיעה הבוררה שאני כושל וכורע, ואף בל כוח להתגבר על כך...

כך היה איש-החיידו: הן ולאח ורי-פיון בידו, אישיות-כלאיים: דתי ונ-גד-דתי, מוסרן ונגד-מוסר בעת וב-עונה אחת, מטיף למהימנות בברית-הנישואין ופורע כל מוסר, גונב - ומעליל על סוכנת המשק שהיא "סח-בה" את הכסף, ועוד תרפיס "לא-חין" ו"עשהיך" שביצע ללא גקיפת מצפון וללא חרטה... עד שהגיע לסף-הזקנה או אז התחיל לחזור בתשר-בה ולהכות "על-חטא" שחטא.

ספר זה, שבו מלקה רוסו את עצמו לעיד-כול, הוא חיידו קיצוני, שיש בו משום "אקסהיביציניזם" (=התערטלות ברשות הרבים). אך מ-ערומו-אינם מרעישים אותנו; אנו מגיבים בשיחיון נפש גמור. אהדה בחדאי לא יעורר בנו מחבר החיידו. נתייחס כלפיו כלחולה-נפש שהחלים, שאין במוכירים לו תעלוליו ומשוב-תיו. בכלל, כשהוא מתהדה על חטאיו האישיים - הם הם חטאות-הציבור כולו שבדיבורו, חיידויו הם הם חיידויו דווקא הקהל הצרפתי שבתקופתו, כמו שנרמו. בפתח ספרו.

יודעני את נפשי ומכיר את ה-בריות... יתקע שופרו של יומי-הדן הנורא כאשר ייתקע - אתייצב לפני בית-הדין של-מעלה והספר הזה בידו באותו גילוי-הלב סיפרתי גם על ה-טוב וגם על הרע. מן הרע לא הע-למתי אף שמץ, ועל הטוב לא הוספתי מאומה... הראיתי עצמי כפי שהייתי במציאות: שפל ונבזה - אך כזה הי-הי הגון, נדיב לב אציל-רוח - אך כזה הייתי... יחאנא כל אחד פותח לבו לפני כיסא-הכבוד באותה כינות ויאמרנא לפחות אחד מהם, אם ירהיב עוז; הייתי טוב מן האיש הלזה... אמור מעתה: רוסו - קורבן-יהודי המסמל חטאת-הקהל...

המהדורה העברית נעשתה בידי המ-שורר אליהו מייטוס, שהגיש לנו תר-גום עברי נאה, החופף את המקור. אנו מתכים לחלק שני מספר-חיידו זה.

* זשאן זשאק רוסו: "וידויים", מצרפתית: אליהו מייטוס (חלק רא-שון, 335 עמ'), הוצ' "המחמד", תל-אביב, תש"ז.